

Ростислав Угринюк
(Івано-Франківськ)

ВИЗНАЧЕННЯ ХАРАКТЕРУ ТА СИЛИ ПАРАДИГМАТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (ЗА ДАНИМИ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ)

В представленій статті визначається семантична сила парадигматичних зв'язків лексико-семантичної групи іменників зі значенням «ІНТЕЛЕКТ» на основі дефініцій чотирьох синонімічних та чотирьох тлумачних словників сучасної німецької мови. Отримані дані проаналізовані та представлені в таблицях і на схемі.

В представленій статті визначається семантична сила парадигматичних зв'язків лексико-семантичної групи іменників зі значенням «ИНТЕЛЛЕКТ» на основі дефініцій чотирьох синонімічних та чотирьох тлумачних словників сучасної німецької мови. Отримані дані проаналізовані та представлені в таблицях і на схемі.

The article contains results of the statistic investigations of the paradigmatic relations between nouns of the lexical-semantic group denoting «INTELLIGENCE». The experiment is based on the definitions of four synonymic and four explanatory dictionaries. The obtained data were analyzed and represented in tables and schemes.

Важливим етапом вивчення лексико-семантичних груп слів є дослідження парадигматичних зв'язків між членами групи. На нашу думку, високий ступінь об'єктивності отриманих результатів забезпечують саме формалізовані квантитативні дослідження. Це підтверджують також численні дослідження лінгвістів Чернівецького та Одеського національних університетів, застосовані для опису ряду лексико-семантичних груп [1:45].

Визначення семантичної сили парадигматичних зв'язків лексико-семантичної групи іменників зі значенням «ІНТЕЛЕКТ» на основі дефініцій чотирьох синонімічних та чотирьох тлумачних словників сучасної німецької мови [2;3;4;5;6;7;8;9;10] сприятиме уточненню даних, отриманих нами у результаті проведеної інвентаризації ЛСГ [2], а також дасть можливість детальніше описати властивості компонентів групи.

За основу роботи взято доведене положення, згідно з яким компонентам тлумачення слова у словниковій статті властива не хаотичність розміщення, а певна ієрархічна підпорядкованість. Найбільша вага, а отже, і сила зв'язку в того слова, яке найближче розташоване до пояснюваного слова [1:88].

Список компонентів лексико-семантичних груп зі значенням «ІНТЕЛЕКТ» було визначено попередньо проведеною інвентаризацією [2]. Компоненти з найнижчою семантичною вагою до уваги не брались.

Кількісну вагу одного слова у тлумаченні іншого було встановлено за допомогою таких формул:

$$(1) W=(n+1)-r/n$$

$$(2) W_{\text{серед.}}=W_1+W_2+\dots+W_n/n$$

Наприклад, $W(\text{сер})$ компонента ЛСГ *Intellekt* у тлумаченні іменника *Verstand* 0,48 (табл. 2). А $W(\text{сер})$ *Verstand* у словниковому описі *Intellekt* за даними 8-ми обраних для опрацювання словників – 0,62, дані сумуються в таблиці 2. Вагові показники решти досліджуваних іменників обчислюються за таким же способом (див. Табл. 2;3).

Для об'єктивності дослідження ми встановлювали парадигматичні зв'язки не лише на поєднанні домінанти і компонентів ЛСГ, а й всіх решта лексичних одиниць.

Проведемо парадигматичне дослідження за наступним алгоритмом:

- а) визначення парадигматичних зв'язків з усіма компонентами,
- б) встановлення величини сумарної W ,
- в) формування моделі для визначення ключових парадигм,
- г) опис кожної отриманої парадигми.

Як показало дослідження, лише компонент іменної ЛСГ *Verstand* тлумачиться всіма іменниками групи, а вони в свою чергу описуються домінантою. Це свідчить, на наш погляд, про вірне визначення домінанти групи.

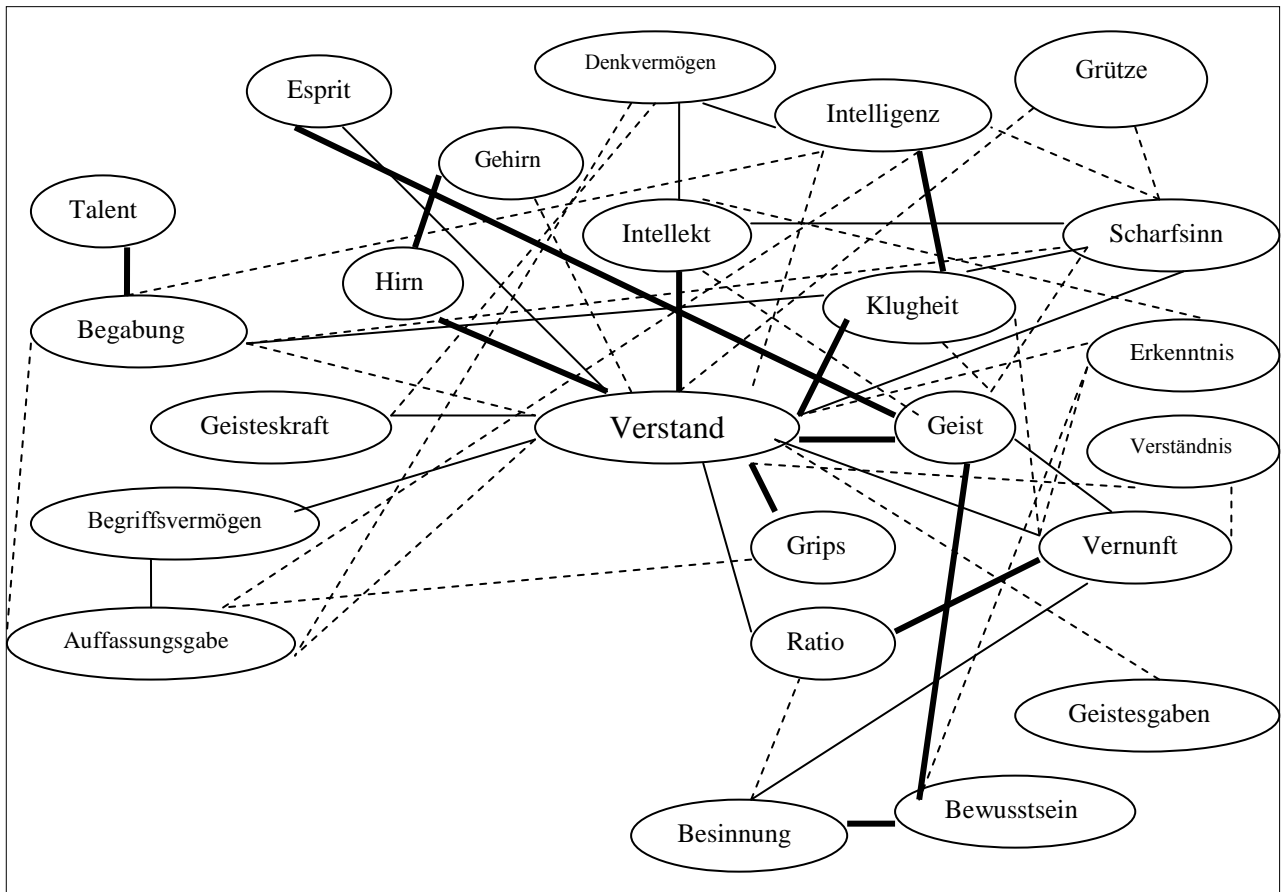
Слід зазначити, що найвищій величині кількісного показника відповідає найтісніший парадигматичний зв'язок. У лексико-семантичній групі іменників зі значенням «ІНТЕЛЕКТ», чітко простежується сильний характер вагових відношень домінанти з її компонентами *Verstand* – *Intellekt* (1,1), *Verstand* – *Geist* (1,17), *Verstand* – *Grips* (0,81). Такий результат підтверджує висновки, отримані після інвентаризації досліджуваної ЛСГ [2]. Якраз ці три іменники утворюють ядро групи. Слід також відзначити високий кількісний показник домінанти *Verstand* з компонентами *Hirn* (0,66) та *Klugheit* (0,7), що за їх метонімічним ужитком також входять до ядра групи. Слово-визначник має ще п'ять середніх зв'язків із *Geisteskraft* (0,48), *Scharfsinn* (0,43), *Begriffsvermögen* (0,4), *Vernunft* (0,54), *Ratio* (0,46) та десять слабких з *Begabung* (0,32), *Gehirn* (0,32), *Erkenntnis* (0,24), *Intelligenz* (0,32), *Auffassungsgabe* (0,39), *Geistesgaben* (0,38), *Esprit* (0,33), *Grütze* (0,31), *Verständnis* (0,29), *Gehirnschmalz* (0,21).

Крім цього, виявилось, що найтісніше парадигматично пов'язані між собою такі компоненти групи, як *Hirn* – *Gehirn* (1,24), *Klugheit* – *Intelligenz* (1,04), *Geist* – *Bewußtsein* (0,88), *Geist* – *Esprit* (0,94), *Begabung* – *Talent* (1,56), *Besinnung* – *Bewußtsein* (1,22), *Vernunft* – *Ratio* (0,88), оскільки в цих парах спостерігається найвища величина кількісного показника. Середній парадигматичний зв'язок виявлено між словами *Intellekt* – *Scharfsinn* (0,4), *Intellekt* – *Denkvermögen* (0,58), *Klugheit* – *Begabung* (0,45), *Klugheit* – *Scharfsinn* (0,4), *Geist* – *Vernunft* (0,45), *Begriffsvermögen* – *Auffassungsgabe*

(0,4), *Besinnung* – *Vernunft* (0,55), *Denkvermögen* – *Intelligenz* (0,4). Найслабший парадигматичний зв'язок встановлено для *Geisteskraft* – *Denkvermögen* (0,31), *Intellekt* – *Geist* (0,39), *Intellekt* – *Erkenntnis* (0,37), *Klugheit* – *Geist* (0,28), *Klugheit* – *Vernunft* (0,24), *Geist* – *Scharfsinn* (0,36), *Geist* – *Denkvermögen* (0,23), *Begabung* – *Scharfsinn* (0,25), *Begabung* – *Intelligenz* (0,24), *Begabung* – *Auffassungsgabe* (0,27), *Scharfsinn* – *Intelligenz* (0,3), *Scharfsinn* – *Esprit* (0,22), *Scharfsinn* – *Grütze* (0,25), *Grips* – *Auffassungsgabe* (0,34), *Begriffsvermögen* – *Denkvermögen* (0,2), *Besinnung* – *Ratio* (0,24), *Bewußtsein* – *Erkenntnis* (0,3), *Denkvermögen* – *Auffassungsgabe* (0,33), *Erkenntnis* – *Vernunft* (0,24), *Intelligenz* – *Auffassungsgabe* (0,31), *Vernunft* – *Geistesgaben* (0,23), *Vernunft* – *Verständnis* (0,39).

Отримані результати дають можливість зобразити графічно силу парадигматичних зв'язків між компонентами ЛСГ іменників зі значенням «ІНТЕЛЕКТ» (схема 1). Якщо між іменниками існує сильний парадигматичний зв'язок, величина якого визначається за теоремою Бернуллі як 0,66 та вище, то на схемі вони з'єднані суцільною жирною лінією. Тонка лінія зображує слабший зв'язок від 0,4 до 0,65. Пунктирна лінія з'єднує іменники зі слабким парадигматичним зв'язком (0,24 – 0,39). Менш значущі зв'язки на графіку не відображено.

Схема 1. Сила парадигматичного зв'язку між компонентами ЛСГ зі значенням «ІНТЕЛЕКТ»

На графічному зображенні чітко видно, що компоненти іменної ЛСГ *Geist*, *Esprit*, *Bewußtsein*, *Besinnung*, *Vernunft* творять окрему замкнуту парадигму як мікросистему (I.2) (Див. Схема 1; Таблиця 1) і вся ця мікросистема в цілому синонімічна іменнику-домінанті *Verstand*, яка паралельно функціонує в ядрівій парадигмі *Verstand*, *Hirn*, *Klugheit*, *Geist*, *Intellekt* (I.1).

Необхідно зазначити, що іменники *Vernunft*, *Ratio*, *Besinnung*, *Verständnis*, *Erkenntnis*, *Klugheit* можна розглядати як компоненти парадигми (I.3), об'єднані словом-визначником *Vernunft*.

Перелік іменникових парадигм

Таблиця 1

Скорочення	Перелік компонентів парадигм
I.1	<u>Verstand</u> , <u>Hirn</u> , <u>Klugheit</u> , <u>Geist</u> , <u>Intellekt</u>
I.2	<u>Geist</u> , <u>Esprit</u> , <u>Bewusstsein</u> , <u>Besinnung</u> , <u>Vernunft</u>
I.3	<u>Vernunft</u> , <u>Ratio</u> , <u>Besinnung</u> , <u>Verständnis</u> , <u>Erkenntnis</u> , <u>Klugheit</u>
I.4	<u>Intellekt</u> , <u>Scharfsinn</u> , <u>Denkvermögen</u> , <u>Erkenntnis</u>
I.5	<u>Intelligenz</u> , <u>Scharfsinn</u> , <u>Grütze</u> , <u>Klugheit</u> , <u>Denkvermögen</u> , <u>Auffassungsgabe</u> , <u>Geisteskraft</u> , <u>Begabung</u>
I.6	<u>Begriffsvermögen</u> , <u>Auffassungsgabe</u> , <u>Grips</u>
I.7	<u>Klugheit</u> , <u>Begabung</u> , <u>Talent</u>

9. Peltzer K., Normann R.: Das treffende Wort: Wörterbuch sinnverwandter Ausdrücke – Thun: Ott Verlag, Aufl.19, 1994. – 695 S.
10. Wahrig G. Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. – Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, 1994. – 1824 S.